

Judiciális asztrológia Mátyás király udvarában

Az asztrológia jelentős szerepet játszott a késő középkori Európa számos királyi, főúri, főpapi udvarában. Hunyadi Mátyás (1458–90) udvara is ezek közé tartozott, sőt, úgy tűnik, a magyar király az átlagosnál is nagyobb érdeklődést tanúsított a csillagok hatása iránt. Az ezt alátámasztó adatok nagy mennyisége ellenére a kutatás „ennek a témának a fontosságát [...] a mai napig igencsak alábecsüli,”¹ ahogy Végh András fogalmaz nemrég megjelent tanulmányában. Bár a Mátyás-kori udvari asztrológia néhány aspektusát érintette korábban néhány kutató, nemcsak a téma mélyebb elemzése, de felületesebb áttekintése is valójában hiányzik a tudományos irodalomból.² Pedig érdemes lenne megvizsgálni, mi az igazság Antonio Bonfini, a király híres történetírója állítása mögött, miszerint Mátyás, „úgy látszik, az égitestek kifaggatása nélkül semmibe sem kezdett.”³ Ez a tanulmány a Mátyás körüli gyakorlati asztrológiát, más szóval a judiciális asztrológiát⁴ tekinti át összefoglaló, jelleggel.

---

1 VÉGH András, *Egy reneszánsz felirat töredékei és a budai királyi palota csillagképei*, Művészettörténeti Értesítő 59 (2010/2), 218.

2 Az egyetlen összefoglalás a Mátyás-kori udvari asztrológiáról: SZATHMÁRY László, *Az asztrológia, alkémia és misztika Mátyás király udvarában. = Mátyás király emlékkönyv születésének ötszázéves fordulójára*, szerk. LUKINICH Imre, Bp., Franklin Társulat, 1940, 415–452 (Vagy: <http://members.iif.hu/visontay/ponticulus/rovatok/hidverok/matyas-01.html> [2012. 12. 27.]). Ez a cikk adatokban gazdag, de mellőz minden hivatkozást, így nemigen tekinthető tudományos publikációnak.

3 „Matthias... nihil inconsultis unquam sideribus egisse visus est.” Antonio BONFINI, *Rerum Ungaricarum decades*, szerk. JUHÁSZ László et al., Lipcse, Teubner, 1936–1976, IV.5.1. (A továbbiakban: *Decades*.) Magyarul: Antonio BONFINI, *A magyar történelem tizedei*, ford. KULCSÁR Péter, Bp., Balassi Könyvkiadó, 1995.

4 Az (asztronómiától megkülönböztetett) asztrológia, illetve judiciális asztrológia kifejezésekkel a Broecke által is tárgyalt, általánosan használt terminológiát követem: S. V. BROECKE, *The Limits of Influence. Pico, Louvain and the Crisis of Renaissance Astrology*, Leiden–Boston, Brill, 2003. A középkori ember számára az égitestek tudománya egyetlen diszciplínát képezett. Ezen belül megkülönböztethetjük a csillagászatot és az asztrológiát, de csak mint két aspektusát ugyanannak a diszciplínának: az egyik az égitestek helyzetével, mozgásával, a másik a hatásukkal foglalkozik. A megkülönböztetés a középkorban is létezett. A fenti meghatározás Sevillai Izidortól származtatható (*Etymologiae*, III, 27), de más tekintélyek is megkülönböztették a két aspektust, pl. Ptolemaiosz (két műve, az *Almagest* [*Mathēmatikē Syntaxis*] és a *Tetrabiblos* [*Quadripartitum*] a csillagászatról, ill. asztrológiáról írt műveknek tekinthetők) vagy Albertus Magnus (*Speculum astronomiae*, I. = *Opera omnia*, szerk. A. BORGNET et al., Paris: Vives, 1890–1899, Vol. X.). Mindezek ellenére a középkori latinban mind az *astronomia*, mind az *astrologia* jelölhette az égitestek tudományát általában.

Trónra lépése után Mátyásnak az első intézkedései közé tartozott, hogy szerezzen egy udvari csillagászt-asztrológust.⁵ Meghívta magához Johannes Gazulo raguzai csillagászt; ezt a raguzai városi tanács 1459 február 24-i válaszleveléből tudjuk, mely a király kérését udvariasan elutasította.⁶ A király ötlete, és általában az asztrológia iránti érdeklődése mindenekelőtt Vitéz Jánostól (Janus Pannonius nagybátyjától) származhatott, aki a király nevelője, kancellár, váradi püspök, majd esztergomi érsek volt, és általában a humanizmus magyarországi terjesztésének központi alakja.

Vitéz János (kb. 1408-72) korának számos neves csillagászával levelezett, például a krakói egyetemen tanító Marcin Króllal vagy Georg Peuerbachkal a bécsi egyetemről;⁷ Peuerbach néhány csillagászati értekezését Vitéz megbízásából és neki ajánlva készítette el, köztük a *Tabulae Waradienses* címűt, mely Európában az egyik leggyakrabban használt csillagászati kézikönyv volt egészen a 17. századig. Vitéznek nagy könyvtára volt Váradon, majd Esztergomban,⁸ és számos könyvét maga emendálta, mint például Manilius *Astronomiconjának* egy példányát.⁹ Esztergomi palotájában obszervatóriuma volt, *studiolójában* több asztrális témájú freskó, melyek maradványai még most is láthatók.¹⁰ Vitézt a csillagok tudományának minden aspektusa érdekelte, a judiciális asztrológia is, amint azt Galeotto Marzio nyíltan közli: „az asztrológiának pedig annyira híve volt, hogy a csillagászati naptárt [*Ephemerides*, táblázatok a bolygóállásokról] mindig magával hordta, és semmit sem cselekedett, míg a csillagokat meg nem kérdezte.”¹¹

1467-ben Vitéz meghívta Regiomontanust és más csillagászokat az általa alapított pozsonyi akadémiaira (*Academia Istropolitana*). Köztudomású, hogy Regiomontanus (Johannes Müller of Königsberg; 1436-76) korának egyik leghíresebb csillagásza volt. Úttörő szerepet játszott a Julianus-naptár reformjában és abban, hogy a régi, ptolemaioszi világképet később felváltotta a kopernikuszi világkép;¹² kalendáriumát,¹³ efemeridáit¹⁴ és más műveit, melyek táblázataiban pontos csillagászati adatok voltak, széles körben használták asztrológusok, or-

5 A továbbiakban a *csillagász / asztrológus*, ill. a *csillagászat / asztrológia* szavakat aszerint használom, hogy a csillagok tudományának melyik aspektusa kerül előtérbe az illető tevékenységében.

6 HUSZTI József, *Janus Pannonius*, Pécs, Janus Pannonius Társaság, 1931, 213.

7 NAGY Zoltán, *Asztronómia a Mátyás-korabeli Magyarországon*, Világosság, 17 (1976), 778.

8 FÖLDESI Ferenc, *Tudósok és könyvek társasága. Vitéz János könyvtára. = Csillag a holló árnyékában*, szerk. FÖLDESI F., Bp., OSZK, 2008, 88–100.

9 FÖLDESI, *Tudósok...*, i.m., 95–96.

10 Mint például a nagy zodiákus-ív, vagy a bolygók és jegyek egyedi figurái. Ld.: PROKOPP Mária, *Vitéz János esztergomi palotája. = Janus Pannonius. Tanulmányok*, szerk. KARDOS Tibor – V. KOVÁCS Sándor, Bp., Akadémiai Kiadó, 1975, 255–264.

11 „...astrologiaeque adeo deditus, ut Ephemerides secum gestitans nihil nisi consultis astris ageret.” Galeotto MARZIO, *De egregie, sapienter, iocose dictis ac factis regis Mathiae ad ducem Iohannem eius filium liber*, szerk. JUHÁSZ László, Lipcse, Teubner, 1934, 30. fej. (A továbbiakban: *De egregie*) Magyarul: Galeotto MARZIO, *Mátyás királynak kíváló, bölcs, tréfás mondásairól és tetteiről szóló könyv*, ford. KARDOS Tibor, Bp., Magyar Helikon, 1979.

12 Ld. többek közt: Ernst ZINNER, *Leben und Wirken des Joh. Müller von Königsberg, genannt Regiomontanus*, Osnabrück, 1968; Rudolf METT, *Regiomontanus. Wegbereiter des neuen Weltbildes*, Stuttgart, Teubner, 1996; ill. Georg Hamann tanulmányait.

13 *Calendarium ab anno 1475–1531*, 1474-ben adták ki.

14 *Ephemerides ab anno 1475–1506*, kiadása szintén 1474-ben.

vosok, tengerészek, az adatok megbízhatósága miatt. Tevékenységének asztrológiai aspektusa nem áll a kutatás előterében, bár ennek élete minden szakaszából vannak nyomai. Bécsben, ahol tanult, majd tanított, jó viszonyt ápolott III. Friggyessel (német-római császár 1452–93): horoszkópot készített részletes értelmezésekkel Miksa herceg¹⁵ és valószínűleg Eleonóra¹⁶ számára is. 1467-ben Pozsonyba érkezett, de elsődleges feladata nem a csillagászat oktatása volt az éppen megalapított egyetemen, hanem azon táblázatok és magyarázatok elkészítése, melyek a bolygóállások kiszámításához kellettek;¹⁷ e műveket Vitéz rendelte meg, aki állítólag mindig magánál is hordta azokat. Regiomontanus 1468-ban szerzett egy kéziratot Firmicus Maternus *Mathesiséből*, mely az ókorban az egyik legrészletesebb kifejezetten asztrológiai kézikönyv volt. Regiomontanus kalendáriuma, melyet 1474-ben Nürnbergben adtak ki, valószínűleg részben Magyarországon készült;¹⁸ ez táblázatokat és szövegeket is tartalmaz, utóbbi főleg azokat a módszereket taglalja, hogy hogyan kell kiszámítani a nap és hold állását, és ezek képezték az alapját a későbbi, még inkább asztrológiai jellegű kiegészítéseknek.¹⁹ Bár néhány kutató hangsúlyozza Regiomontanus szkepszisét a jövőmondó asztrológiával szemben,²⁰ egy másik álláspont szerint csupán a horoszkópok túl naiv, mechanikus értelmezése ellen foglalt állást.²¹ Padovai *Oratójának* szenvedélyes szövegében így beszél az „isten asztrológiáról”: „kétségkívül te vagy a halhatatlan Isten leghűségesebb hírnöke, aki titkainak feltárását lehetővé teszed.”²² Regiomontanus álláspontját a judiciális asztrológiával szemben további kutatásoknak kell feltárnia; ezirányú tevékenysége azonban vitathatatlan.

Míg Regiomontanus már 1471-ben elhagyta Magyarországot, a lengyelországi Olkusból származó Marcin Bylica (elterjedt magyaros változatban: Ilkus[i] Márton, 1433?–93) még Mátyás halála után is a királyi udvarban maradt. A krakkói egyetemen tanult – mely Európában egyedülként önálló asztronómiai-asztrológiai tanszékkal rendelkezett –, majd Itáliában tanított és dolgozott, Regiomontanushoz hasonlóan, akivel ott összebarátkozott. Őt is meghívták a pozsonyi akadémiára, ahol egy évig tanított.²³ Magyarországi tevékenységének tanújelei azt mutatják, korának tipikus udvari asztrológusa volt, aki történetesen Mátyás szolgálatába szegődött. Itt eleinte rivalizált Jan Sterczével, egy másik lengyel asztrológussal, aki

15 Kiadása: *Johannis Regiomontani Opera Collectanea*, szerk. F. SCHMEIDLER, Osnabrück, 1972. (A továbbiakban: ROC.)

16 Kiadása: ROC. Schmeidler megjegyzése szerint Regiomontanus szerzősége vitatható, bár Schedel, Zinner és a mérvadó tudósok nagy része elfogadja (p. XI).

17 ZINNER, *Leben...*, i.m., 107. Regiomontanus legfontosabb műve a *Tabulae directionum projectionumque* volt, melyet Mátyásnak ajánlott. Bylica hozzájárult a mű létrejöttéhez tanácsaival és javításaival. Ld.: DARIN HAYTON, *Martin Bylica at the Court of Matthias Corvinus: Astrology and Politics in Renaissance Hungary*, Centaurus 49 (2007), 188.

18 NAGY, *Asztronómia...*, i.m., 1976, 780.

19 Ezt a későbbi, népi kalendáriumot sokszor kiadták a 16. században mint Regiomontanus *Cisioja*. Elsősorban a hét bolygó hatását tárgyalta bizonyos órákban és csillagállásokban, a születési és katarkhé-asztrológia néhány egyszerű formáját alkalmazva, részben orvosi célból. WEGER Imre, *Regiomontanus és a népnaptárak*, Bp., Dunántúl, 1937, 14.

20 NAGY Zoltán, *A Nap diadala a Mátyás Kálvária talapzatán*, Filológiai közlöny 14 (1968), 442.; BENDEFY László, *Regiomontanus und Ungarn. = Regiomontanus-Studien*, szerk. Günther HAMANN, Bécs: ÖAW, 1980, 250.

21 ROC, XI; Weger, 36.

22 „Te igitur divinum astrologiae numen appello... Tu es procul dubio fidelissima immortalis Dei nuncia quae secretis suis interpretandis legem praebeas...” (*Oratio Johannis de Montereio, habita Patavij in praelectione Alfragani* (1463–4). = ROC, 51–52.

23 HAYTON, *Martin Bylica...*, i.m., 187–188.

például az 1463-as és 1467-es napfogyatkozások alapján készített jóslatokat.²⁴ Bylica erősen kritizálta Sterczének egy nativitás²⁵-értelmezését, melyet az a patrónusának, Rozgonyi Jánosnak a fiáról adott. A vita utolsó szakaszára az 1468-as országgyűlésen (!) került sor, a király és számos nemes előtt. Bylica győzött, Stercze megszégyenült.²⁶ Ez a nyilvános vita, mely a horoszkóp-értelmezések technikai részleteit is érintette, csak egyike azon eseteknek, melyek nyilvánvalóvá teszik a király judiciális asztrológia iránti vonzalmát.

Az 1468 szeptember 22-i üstökös megjelenése lehetőséget nyújtott Bylicának arra, hogy egy *judiciumot* (előrejelzés) írjon Mátyásnak Podjebrád Györggyel, Csehország kelyhes királyával, és másokkal való konfliktusáról. Az üstökös viselkedése Bylica értelmezésében Mátyás összes riválisa számára kedvezőtlen volt. A *judicium* egyrészt nyilván megerősítette a magyar királyt Podjebrád elleni katonai vállalkozásában, másrészt tovább erősíthette Bylica pozícióját mint első számú udvari asztrológus.²⁷ Az 1472. január 17-i üstökösről írt *judiciuma* hasonló jellegű.²⁸ (A két üstökös-értelmezésről és a valószínűleg Bylica által készített horoszkópokról alább még lesz szó.)

Kevesebb adat van a többi asztrológusról, akik feltűntek Mátyás udvarában. A német Johannes Tolhopff például legalább egy évet töltött Budán 1480 körül, és *stellariumát* Mátyásnak ajánlotta.²⁹ A királynak 1476-ban Nápolyi Beatrixszal kötött második házassága együtt járt azzal, hogy tanult embereknek egy újabb hulláma érkezett Magyarországra, akik között asztrológusoknak is kellett lenniük (illetve asztrológiát alkalmazó orvosoknak). Bonfini Beatrix hatásának tulajdonítja a király megújult lelkesedését a reneszánsz kultúra importja iránt: Mátyás

mindenfelé felkutatta, idehozta valamennyi tudomány kiváló szakembereit. Kedvelte a csillagászokat, az orvosokat, a matematikusokat, a jogtudósokat; a mágusoktól és a jóstoktól sem idegenkedett; semmiféle tudományt sem vetett meg.³⁰

A patrónusokon és asztrológusaiakon kívül Mátyás udvarának más tagjai is hozzájárultak az asztrológia itteni jelentős szerepéhez. Galeotto Marzio (kb. 1424-95) ferrarai és padovai tanulóévei után vándorlással teli életet élt, kereste az alkalmat, hogy humanista tudását hasznosítsa. Mátyás személyében nagylelkű támogatóra lelt: a király szerette vidám, szellemes személyiségét. Galeotto az 1460-as, '70-es években többször is Magyarországon tartózkodott. A csillagok hatalmába vetett hit világszemléletének integráns részét képezte. Amint azt újabban Békés Enikő disszertációja kimutatta, Galeotto minden értekezésében vannak asztrológiai vonatkozások,³¹ legnagyobb arányban utolsó, *De doctrina promiscua* c. művében. Ezek a

24 Mieczysław MARKOWSKI, *Astronomica et astrologica Cracoviensia ante annum 1550*, Firenze, L.S. Olschki, 1990, 94.

25 Nativitás: születési horoszkóp.

26 HAYTON, *Martin Bylica...*, i. m., 186.

27 Uo., 189–192.

28 Uo., 192–193.

29 Jean-Patice BOUDET – Darin HAYTON, *Matthias Corvin, János Vitéz et l'horoscope de la fondation de l'Université de Pozsony en 1467*. = *Matthias Corvin, les bibliothèques princières et la genèse de l'état moderne*, szerk. Jean-François MAILLARD – MONOK István – DONATELLA NEBBIAI, Bp., OSZK, 2009, 208.

30 *Decades* IV. 7. 87: „Virus quaque arte praestantissimos undique disquisivit, conduxitque. Astronomos, Medicos, Mathematicos, iurisque consultos dilexit; ne Magos quidem et Nigromantes abominatus est; nullam artem contempsit unquam.”

31 BÉKÉS ENIKŐ, *Galeotto Marzio De doctrina promiscua című művének eszméletörténeti vizsgálata*, PhD disszertáció, SZTE 2012, 13–20.

gondolatok összességében egy olyan világnézetet tükröznek, melynek meghatározó eleme az asztrális determinizmus. Mivel elsősorban orvosnak tanult, asztrológiai tanácsai elsősorban az orvosláshoz kapcsolódnak, például sokat foglalkozik a melankólia és a Szaturnusz viszonyával. Az asztrológiát akkoriban valamilyen szinten minden orvos művelte, ám Galeotto esetében ennél többről van szó: a csillagok szerinte az élet majd minden területét meghatározzák. A *De doctrina* első fejezetében szemléletes példa található az asztrális szféra hatására: még az újszülött nevét is megszabja a sors, a név tükrözi a csillagok által meghatározott jellemet: *Aristoteles* nevét *optimus finis*-ként („legjobb vég”) értelmezi, azaz Arisztotelész az, aki a legfőbb boldogsághoz vezet minket...³² A Galeotto medáljának³³ hátoldalán található Manilius-idézet – *Nascentes morimur finisque ab origine pendet* (*Astronomicon*, IV. 16) – tömören foglalja össze asztrális determinizmusát.³⁴ Nincs adat arra vonatkozóan, üzte-e Galeotto az asztrológiát a gyakorlatban, de figyelembe véve a fent összefoglalt nézeteit és mind a műveiben, mind az életben tanúsított bőbeszédűségét, bizonyára terjesztette vagy legalábbis emlegette ezeket a nézeteket mindenfelé. Ismeretes, hogy asztrológiai tudását és az ilyen tárgyú antik művek ismeretét legalább Vitéz János megbecsülte, akivel együtt emendálták Manilius *Astronomiconját*, Vitéznek mint esztergomi érseknek egy sajátkezű bejegyzése szerint: „*legi et emendavi cum Mgro Galeotto 1469. Jo. Ar. Strg.*”³⁵

Úgy tűnik tehát, a judiciális asztrológiát Mátyás környezetének számos kulcsfigurája megbecsülte, illetve üzte. Mi a helyzet magával a királlyal? Csillagászat, illetve asztrológia iránti vonzalmát mutatja már az ilyen tárgyú antik, vagy – kisebb mértékben – középkori műveket tartalmazó *corvinák* kimagasló aránya is. Napjainkig számos ilyen kódexről derítették ki a kutatók, hogy valaha a *Bibliotheca Corviniana*-ba tartoztak: Manilius *Astronomiconja*, Ptolemaiosz *Quadripartituma*, Pszeudo-Ptolemaiosz *Centiloquiuma*, Albohali *De iudiciis nativitatum* c. műve, és csillagászati műszerekről szóló görög kéziratok.³⁶ Természetesen a kortárs csillagászok, mindenekelőtt Regiomontanus művei sem hiányoztak a könyvtárból.³⁷ Még fontosabb, hogy három, a könyvtárhoz tartozó (vagy azzal szomszédos³⁸) szobában a csillagos égboltnak egy adott időpontra vonatkozó, mennyezetre festett képeit lehetett látni, melyekhez egy-egy disztichon is tartozott. A freskók nem maradtak fenn, de létezésükről és az epigrammákról számos utazó adott hírt.³⁹ Az egyik disztichon Mátyás születésére vonatkozott:

*Aspice Matthiae micuit quo tempore regis
Natalis coelis qualis utroq(ue) fuit.*

32 Galeotti MARTII Narniensis *Liber de doctrina promiscua*, Firenze, L. Torrentinus, 1548, 12.

33 Ld. MELLER Péter, *Mercurius és Hercules találkozása Galeotto emlékérmén*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1955.

34 Galeotto Manilius-recepciójáról ld.: BÉKÉS, *Galeotto...*, i. m., 86–93.

35 Ms.: Vat. Palat. Lat. 1711.

36 CSAPODI Csaba – CSAPODINÉ GÁRDONYI Klára, *Bibliotheca Corviniana*, Bp., Helikon, 1990, passim.

37 Regiomontanusnak legalább a következő művei: *Tabulae directionum*, *Tabula primi mobilis*, ennek kommentárja, *Epitome Almagesti*, *De usu astrolabii armillaris*, *Ephemerides astronomicae ab anno 1475–1506*, *De torqueto*, *Defensio Theonis contra Trapezuntium*; ezenkívül Peurbach, Bylica, Johannes Angeli, Johannes Tolhopff, Torquato stb. művei (BOUDET – HAYTON, *Matthias Corvin...*, i. m., 208).

38 Végh András szerint „csak a 'Cum Rex' kezdetű felirat helyszíne azonosítható biztonsággal a király könyvtáraként leírt boltozott helyiséggel” (VÉGH, *Egy reneszánsz...*, i. m., 216).

39 VÉGH, *Egy reneszánsz...*, i. m., 213–7.

Nézd, milyen volt a kerek égbolt mindkét részen abban az időpontban, amikor Mátyás király megszületett.⁴⁰

Van egy másik változata is a szövegnek, de az idézett verzió tűnik hitelesnek.⁴¹ A második disztichon Mátyás cseh királlyá választására (1469) vonatkozott:

*Cum Rex Matthias suscepit sceptrum Boemae
Gentis, erat similis lucida forma poli.*

Amikor Mátyás király átvette az uralmat Csehország fölött, az ég fénylő látványa ehhez volt hasonló.

A harmadik disztichon II. Ulászló megkoronázását verselte meg. Újabbán Végh András vizsgálta meg a freskók kontextusát, elosztatva sok korábbi félreértést; itt most két következtetése fontos számunkra. Bonfini szavai – *celum universum suspicere licet* – valószínűleg nem observatóriumra utalnak, hanem ezekre a freskókra, melyek a boltozatos mennyezet félgömb-homorulatáról néztek le a megfigyelőre. Nem is horoszkópok voltak, hanem az égbolt ábrázolásai az epigrammában megjelölt esemény időpontjára vonatkozóan, figuratív konstellációkkal, melyek valószínűleg a Bylica (jelenleg Krakkóban őrzött) glóbuszán láthatókhöz hasonlítottak.⁴² Elsősorban azonban reprezentatív célokat szolgáltak (akárcsak maga a könyvtár): azt sugallták, hogy Mátyás születése és királlyá választása az ég akarata szerint történt.⁴³

Meg is emlékezett számos külföldi költő a csillagok kedvező állásáról Mátyás születésekor. Ez más európai patrónusokkal is gyakran megesett a 15. század második felében,⁴⁴ nem véletlenül: egyrészt a humanista költészetben eleve gyakori a patrónus dicsőítése, másrészt az aszt-

⁴⁰ A tanulmány fordításai az én nyersfordításaim, ezekben a szöveghűségre törekedtem az esztétikai szempontok rovására.

⁴¹ Az idézett verziót Salomon Schweigger jegyezte le (*Ein neue Reyssbeschreibung aus Teutschland nach Constantinopel und Jerusalem*, Nürnberg, 1608, 21–22). A szöveg szintaxisa világossá válik, ha ilyen szörendbe tesszük át a szavakat: „Aspice, qualis [orbis] caelis utroque micuit, quo tempore natalis regis Matthiae fuit.” (Ezt tükrözi a fenti fordításom is.) Az epigramma másik verziója Franciscus Omichius-tól származik (*Beschreibung einer Legation und Reise...*, Güstrow, 1582): „Aspice Matthiae micuit quo tempore regis / Natalis, coeli qualis imago fuit.” E verzióban a második tagmondat értelme világos, de az első tagmondatban a *micuit*-hoz nem rendelhető alany. Másrészt nem lehet ugyanaz a szintaxis, mint az első verzióban (vagyis hogy *qualis coeli imago* felelne meg a *qualis*-nak), mert a *qualis imago fuit* nem választható el és helyettesíthető *qualis imago micuit*-tal, a szórend szabadságának még a latin humanista költészetben is megvoltak a határai. Tehát Omichius mondata vagy grammatikailag helytelen, vagy megtöri a latin költészet szabályait. (Annak, hogy Omichius megváltoztatta a szöveget, az lehetett az egyik oka, hogy nem értette teljesen a disztichont.) Ha ez a következtetés helyes, és Schweigger verziója a hiteles, ez további következtetésekre ad okot. Az *utroque* jelentése 'mindkét felől, mindkét irányban', ez azt jelentheti, hogy valamiképpen az éggömbnek a két felét ábrázolták, például az északi és déli égboltot, vagy a látható és nem látható (horizont alatti) eget. Ez utóbbi lehetőség illene Mátyás horoszkópjához, amely minden bolygót a horizont alatt tüntet fel, tehát ha csak a születéskor látható eget ábrázolták volna, a Mátyás számára oly fontos bolygók hiányoztak volna a festményből. Az egész kérdés további vizsgálatot igényel.

⁴² VÉGH, *Egy reneszánsz...*, i. m., 222. Bylica glóbuszáról: Zofia AMEISENOWA, *The Globe of Martin Bylica of Olkusz and Celestial Maps in the East and in the West*, ford. Andrzej POROCKI, Wrocław, Polska Akademia Nauk., 1959.

⁴³ A reprezentációnak ez a válfaja Itáliában jött divatba azoknál, akik – akárcsak Mátyás – szerényebb származással bírtak, mint az ősi királyi dinasztiák tagjai (VÉGH, *Egy reneszánsz...*, i. m., 220).

⁴⁴ Például Janus Pannonius is írt verseket ilyen motívumokkal: *Carmen ad Ludovicum Gonzagam*, 139–140, 207–218. *Iani PANNONII Poemata quae uspiam reperiri potuerunt omnia*, szerk. TELEKI Sámuel, KOVÁSZNAI Sándor, Utrecht, Wild, 1784.

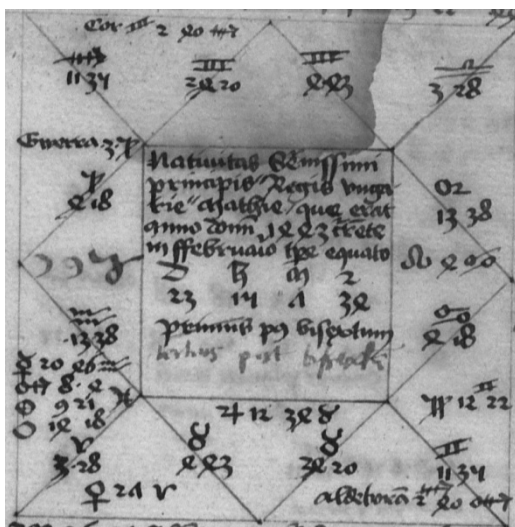
rológia gyakran játszott jelentős szerepet uralkodói udvarokban, és akár a költő, akár a patrónus szerette az asztrológiát, a költőnek jó alkalmat nyújtottak a dicsőítő műfajok a szerencsés születés megverselésére. Mátyás esetében azokon a verseken túl, melyek csak felületes asztrológiai utalásokat tartalmaznak,⁴⁵ van legalább egy vers, Alessandro Cortesitől a *Laudes bellicae* (1487-8), mely közvetlenül utal a király nativitásában található bolygóállásra:

*Quanta tibi placidi favet indulgentia coeli!
Qualibus aegoceros radiis, que lumine Mavors
Prospicit, et quanto rutilus Iove fulgurat aether!*⁴⁶

Mennyire kegyes hozzád a derült ég! Milyen sugarakkal tekint rád a Bak, milyen fény-nyel néz a Mars, és micsoda Jupiterrel ragyog a fényes éter!

Az *Aegoceros* a Bak görögös alakja, Mátyás nativitásának aszcendens-jegye (lásd 1. ábra). A Marsot, mint a háború istenét (és bolygóját), gyakran asszociálták Mátyáshoz a királyi propagandában; itt a Marsról mint a születéskor kedvező helyzetben levő bolygóról van szó, tehát ez is utalhat a király nativitására, melyben a Mars (mint a Skorpióba eső *Medium Coelum* ura) a kiemelkedően fontos 10. házat uralja (a *mores*, a jellem háza). Ezek az utalások nem jelentik szükségképpen azt, hogy maga Cortesi ismerte a király születési horoszkópját: a nativitas legfontosabb vagy leginkább hangsúlyozott elemei széles körben hozzáférhetők lehettek az idő tájt.

A király csillagokra vonatkozó tudását gyakran említik mind az udvarból, mind pedig külföldről származó szövegek. A legtöbb esetben – mint Ransovius,⁴⁷ Simon de Phares,⁴⁸

1. kép: Mátyás születési horoszkópja (Bibliotheka Jagiellonska, cod. 3225)

45 Például Tito Vespasiano Strozzi epigrammája: *Pro Matthia rege Ongariae*, v. 3–4: „Laeta novum mundo natura faventibus astris / Addidit, in lucem te veniente, decus.” = *Analecta nova ad historiam renaissance in Hungaria litterarum spectantia*, szerk. ÁBEL Jenő, HEGEDŰS István, Bp., Hornyánszky Viktor, 1903, 191. (A továbbiakban: AN.)

46 A. CORTESI, *Laudes Bellicae Matthiae Corvini Hungariae regis*, 198–200, = *Olaszországi XV. századbeli íróknak Mátyás királyt dicsőítő művei*, szerk. ÁBEL Jenő, Bp., MTA, 1890, 307. (A továbbiakban: *Olaszországi*.)

47 Heinrich Ransovius, a 16. századi dán csillagász így írt *Catalogus imperatorum...* c. művében: „Matthias Corvinus... propagator et admirator omnium doctrinarum fuit et delectatus est maxime historiarum cognitione, didicit etiam studiose multa de stellarum motibus et effectionibus” (Idézi: VÉGH, *Egy reneszánsz...*, i.m., 228, 62. j.)

48 Simon de PHARES *A leghíresebb asztrológusok gyűjteményé*-ben (*Le Recueil des plus celebres astrologues*) Mátyásról mint „asztrológus uralkodóról” beszél: „Mathias, roy de Hongrie, fut aussi souverain astrologien...” Idézi BOUDET – HAYTON, *Matthias Corvin...*, i.m., 205.

Eustachius,⁴⁹ Galeotto (*De egregie...*)⁵⁰ esetében – az állítások rövidek és túl általánosak, nem részletezik, milyen fajta tudással, érdeklődéssel fordult Mátyás a csillagokhoz. A részletesebb forrásokban azonban az asztrológiai aspektusra esik a hangsúly. Bonfini szkepszise a király eziránti vonzalmával szemben az egész *Decadesen* keresztül érezhető, leginkább talán abban a szövegrészben, ahol III. Frigyessel hasonlítja össze Mátyást, és a „csillagászok és asztrológusok hiú babonását” mint a király egyetlen gyengéjét említi, mint az egyetlen olyan tulajdonságot, amely közös benne és Frigyesben. Galeotto hozzáállása természetesen más volt: *De incognitis vulgo* c. értekezésében egy egész bekezdést szentel a király asztrológiában való jártasságának és vonzalmának, *rex et astrologus*-nak nevezi őt, és azt állítja, „olyan tökélyre fejlesztette” ezt a jártasságát, „hogyan teljes biztonsággal megjósolja akár a derűs vagy esős időjárást, akár a termés állapotát, akár a kiválasztandó kedvező órát, akár az emberek születési körülményeit.”⁵¹ A költők utalásai közül érdemes idézni egy hosszabb passzust a firenzei Naldo Nalditól, mely elárulja az asztrológiai motivációt a király csillagászati tanulmányai mögött:

*Mente quidem celsa quam sit domus ampla deorum
Hunc didicisse iuvat; Leo quid sibi quaerat in altis
Sedibus et quicquid Virgo sibi poscit honoris,
Tunc ubi Mercurius coniungitur ordine pulchro
Saturnoque gravi levis ille Iovique benigno
Quid ferat alma Venus, pulcherrima sola dearum
Laetitia, quid luna frequens, quid sol et amicus
Afferat ipse boni; quid et adversarius idem
Ipse mali tribuat nobis; quid triste minetur
Mars, dum bella gerit, dum saevus et arma ministrat
Corvinus sapiens excelsa in mente repostum
Sic tenet, ut nihil hunc possit latuisse, quod instat...*⁵²

Örömét lelte benne, hogy szellemével a magasban szárnyalva megtanulja, milyen gazdag az istenek háza [az ég], milyen rangos helyre [domiciliumra] tart igényt magas köreiben az Oroszlán, illetve a Szűz, mikor kapcsolódik szép rendben a könnyű Merkúr a nehéz Szaturnuszhoz és a játékos Jupiterhez, mit hoz a jó Venus, az öröm egyetlen, szépséges istennője, s mit a siető Hold; mi jót hoz ránk a Nap baráti bolygóként,⁵³ s mi rosszat ellenségesként; milyen szerencsétlenséggel fenyeget a Mars, amikor hadat visel s kegyetlenül háborút indít; mindez ott van a bölcs Corvinus kitűnő elméjében, így a közelgő jövőből semmi sem marad előtte rejtve.

49 Eustachius így dicséri Mátyást az 1486-ra írt *Judiciumban*: „Huiusmodi scientiae [astronomiae] te oblectari et omni virtutis genere te esse praeditum nemo ignoret” (AN, 104.).

50 *De egregie*, 10. fejt.: „Tenebat praeterea astrologiam et in operibus Apulei Platonici ita detritus, ut eius dogma omnino calleret, unde et apud eum theologi, philosophi, medici, poetae et oratores et astrologi et qui omnes disciplinas profitebantur, frequenter errant.”

51 „Eo autem perfectionis devenit, ut et pluvias et serenitatem et annonae conditionem horasque electiores et hominum genituras summa cum veritate praevideat” (*Olaszországi...*, i. m., 255.).

52 Naldo Naldi, *De Laudibus Augustae Bibliothecae libri quatuor ad Matthiam Corvinum Pannoniae Regem Serenissimum*, 105–118. = *Olaszországi...*, i. m., 273.

53 E tanulmányban a *bolygó* szót az asztrológiai írásokban megszokott értelemben használok (‘a hét égitest, melyről azt tartották, a Föld körül kering’), akárcsak a *csillag* szót (‘minden égitest’).

Thebaldius verses *Oratiója* szintén Mátyás asztrológiában való kiválóságát dicséri, sőt azt is kifejtí, ennek milyen következményei vannak viselkedésére nézve: visszavonhatta vagy elhatalaszhatta eltervezett tevékenységét, ha a csillagok szerencsétlenséget jeleztek.⁵⁴

Ha csak e költői és hízelgő sorok lennének Mátyás asztrológiai érdeklődésének egyedüli forrásai, nem is kellene túl komolyan vennünk ezeket; alább azonban más, történetileg hitelesebb narratív és horoszkóp típusú dokumentumokról is szó lesz. Mindezek a források kiegészítik egymást, és Mátyás udvari kultúrájának ugyanazon aspektusára világítanak rá.

A prózai narratív források megerősítik, hogy Mátyás komolyan vette, ha asztrológusa kedvezőtlen bolygóállásokra figyelmeztette. A „lelkesedés” nem a legjobb kifejezés Mátyás csillagok iránti hozzáállására. Ha az alább idézett történetek igazak, Mátyás – legalábbis élete néhány szakaszában – szinte rabja volt a csillagoknak, melyek gátolni tudták számos tevékenységében, és félelmet is kelthettek benne. Bonfini közlése szerint Mátyás 1489-ben, mikor éppen Budán volt, össze akarta hívni az országgyűlést, hogy békét kössön III. Frigyesel, de betegsége miatt mindig el kellett halasztania tervét. Karácsonykor „horoszkópja, amelyben nagyon hitt, rosszat mutatott, erre előreküldte a szekereket, és mintegy futva a halál fenyegetése elől elutazott Bécsbe.”⁵⁵ Peter Eschenloer boroszlói városi jegyző német krónikájában fennmaradt egy megmosolyogtató történet, mely jól mutatja, milyen mértékűvé váltott a mágikus csillagok hatásába vetett hit:

Mátyás megérkezett csütörtökön, a Szentháromság napja előtt [1469. május 25.] a Boroszló városához közeli Grebilwicz faluba, még dél előtt, és még aznap este bevonulhatott volna Boroszlóba, de ezt nem akarta megtenni, mégpedig egy csillaglátó miatt, akit maga mellett tartott, és aki nem engedte a bevonulást. A tanácsnokok csodálkoztak és hódolatuk jeleként bort, halat, sört küldtek a királynak, aki boldogan fogadta a követeket, vidáman töltötte ott a napot nemesei társaságában, és azt mondta a boroszlóiaknak, másnap délből örömmel bevonul a városba. Erről a táborozásról aztán elterjedt Morvaországban, Magyarországon és Ausztriában az a mendemonda, hogy a boroszlóiak nem akarták Mátyást beengedni, így ő kívül rekedt a városon.⁵⁶

---

54 „...Nec rectius alter / Depicti nitida sedes metitur Olympi / Annua non Phoebi, non te via menstrua Lunae / Praeterit: in cunctis coelestia sidera rebus / Observas. Ideo facili tibi prospera cursu / Omnia succedunt: nam si tibi saeva minantur / Astra, pedem retrahis melioraque tempora semper / Exspectas. Sed qui confisi viribus audent / Omnia, nec coeli motus cognoscere curant, / Dispereunt; neque enim terrena potentia magna est / Usque adeo, ut superis valeat contendere stellis.” A. THEBALDIUS, *Oratio ad Matthiam invictissimum Pannoniae regem*, 88–98; Idézi HUSZTI József, *Janus Pannonius asztrológiai álláspontja*, Minerva 6 (1927), 43, 1. j.

55 *Decades* IV. 8. 175: „...captato deteriore horoscopo, cui nimis erat obnoxius, praemissis curribus utpote cuitato mortis periculo, Viennam contendit.”

56 „Mathias... quome am donirstag vor Trinitatis [25. Mai 1469] bey die stat Breslow in das dorff Grebilwicz vor mittags vnd hette denselben tage wol zu Breslow mogen einkomen vff die vesperzeit, das er nicht tun wolde vmb eyns sternerheers willen den er bey jm hatte der jm is denselben donirstag nicht wolt gestatten. Die ratmanne vorwunderten sich vnd santen aws dem rate mit wein, fische, bire zu seinen gnaden erende, das er allis frölich vffnome vnd hatte do einen frölichen tage mit seinen herren vnd sagte den Breslernn, frw vff mittag in die stat zu czihen. Aws disem leger entstunt vil rede bis in Merhern, bis in Vngernn, Osterreich, wie die Bresler Mathias nicht hetten wellen einlossen, hette vor der stat müssen bleiben.” Peter ESCHENLOER, *Geschichte der Stadt Breslau*, szerk. Gunhild Roth, Münster, Waxmann, 2003, 761.

Annak tisztázása végett, hogy milyen fajta asztrológiát űztek az udvarban, magukat az egykorú asztrológiai dokumentumokat kell megvizsgálni. Az asztrológia gyakorlásának tanújelei – konkrét esetek dokumentumai, melyek technikai adatokat és néha az értelmezésüket is tartalmazzák – a kérdés szempontjából tanulságosabbak, mint az elméleti értekezések és a kézikönyvek. Ha a fennmaradt források pusztá mennyiségét tekintjük, és összevetjük más egykorú európai udvarok hasonló dokumentumainak számával, máris látható az asztrológia viszonylag nagy szerepe a Mátyás körüli udvari kultúrában. Bylica két *judiciumán*⁵⁷ kívül (lásd fenn) a bolognai Eustachius Candidus küldött Mátyásnak egy *judiciumot* az 1486. évre,⁵⁸ illetve Torquato (vagy Arquato) egy *Prognosticumot* ugyanarra az évre;⁵⁹ egy másik *judicium* – melyet Mátyás 15. születésnapjára készített egy ismeretlen asztrológus – a krakkói Jagelló Könyvtár egy kódexében maradt fenn.⁶⁰ Egy másik fontos krakkói kódex⁶¹ egy horoszkóp-sorozatot tartalmaz Mátyás születésére, magyar királlyá koronázására, a szertartásos kardvágásra,⁶² a III. Frigyes elleni háború megindítására, III. Frigyes születésére (egy „igazabb” – *verior* – verzió, néhány értelmező mondattal), III. Frigyes megkoronázására, Beatrix születésére, Corvin János születésére, a magyarok Pannóniába vonulására (!) vonatkozóan. A Mátyásra vonatkozó horoszkópok következő csoportja egy nagyobb gyűjtemény részét képezi egy vatikáni kódexben, melyet egykor Krisztina svéd királynő birtokolt.⁶³ Itt is megtalálható Mátyás nativitása, ugyanarra az időpontra, illetve magyar királlyá koronázása, egy másik időpontra;⁶⁴ ezenkívül tartalmazza magyar királlyá választásának (1458) horoszkópját. Az egyedüli horoszkópok, melyeknek fennmaradt az értelmezésük is, Corvin János születésének és 12. születésnapjának horoszkópjai egy harmadik krakkói kódexben.⁶⁵ Az *Academia Istropolitana* (1467. június 5.) alapítási horoszkópja egy *corvinának*, Ptolemaiosz *Almagestjének* utolsó oldalán maradt fenn.⁶⁶ Eme utolsó dokumentum kivételével a horoszkópokat valószínűleg Bylica készítette.⁶⁷

57 *Judicium de cometa que apparavit Anno Domini Mcccc 68*, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 9024, 107r–13v. (A továbbiakban: *Judicium* 1968); *Judicium de comete qui apparavit Anno Domini Mcccc lxxij*, Stiftsbibliothek, Cod. Mellicensis 751/2, 319r–25r.

58 *Eustachii Candidi Bononiensis canonici Regularis Judicium*. = AN, 104.

59 A. TORQUATO (ARQUATO), *Prognosticum de Europae eversione, ab anno 1480 usque ad annum 1538*, ÖNB, cod. 8849.

60 Grażyna ROSIŃSKA, *Scientific Writings and Astrological Tables in Cracow: a Census of Manuscript Sources (15th–16th centuries)*, Wrocław, 1984, no. 190.

61 *Nativitates*, Bibliotheka Jagiellonska, cod. 3225.

62 A magyar hagyományban a királlyá avatási szertartáshoz hozzátartozott, hogy a koronázási dombon a király a négy égtáj felé vág kardjával.

63 Cod. Vat. lat. 1208; Publikálta: HUSZTI József, *Magyar királyok horoszkópjai egy vatikáni kódexben*, MKSz 35 (1928), 1–10.

64 A hosszú dátumon belül mindössze egy számjegy eltérés van: a vatikáni kódexben március 18. áll a krakkói kódex adata, március 28. helyett, és utóbbi tűnik történetileg hitelesnek, hiszen „március 28. 20 óra” 29. 8 órát jelent a modern időszámítási rendszer szerint, és 29. a bevett dátuma Mátyás koronázásának. A „március 18.” egyszerűen a kompilátor elírásának lehet az eredménye.

65 Bibliotheka Jagiellonska, cod. 2858; A két horoszkópot leírta: CSONTOS János, *Corvin János két horoszkópja Krakkóban*, MKSz 5 (1880), 382–7.

66 *Figura coeli hora institutionis Universitatis Histropolitanae*, ÖNB, cod. lat. 24, 212r.

67 HAYTON, *Martin Bylica...*, i. m., 193.

Ha azt a szempontot tekintjük, hogy az asztrológiai állítások egyes személyekre (individuális asztrológia) vagy általános eseményekre (mundán asztrológia) vonatkoznak-e, a fennmaradt források az individuális asztrológia dominanciáját mutatják. Ez nem meglepő: a jóslatok, elemzések címzettjét – elsősorban a király, néha Corvin János, Beatrix vagy mások – mindenekelőtt a saját sorsuk érdekelte (az ország sorsának megítélését is közvetíthette a királyi család sorsának megismerése). Még az üstökös-jövendölések is, melyek amúgy tipikusan a mundán asztrológia körébe tartoznak, igencsak individuálissá válnak Bylicánál. Az 1468-as üstökös ártott egyrészt Podjebrád Györgynek, III. Frigyesnek, II. Pál pápának (ez utóbbi sorsát individuális horoszkópok bevonásával is vizsgálta Bylica) és Mátyás más riválisainak, másrészt mindazon országoknak, melyeknek a felsorolt személyek a fő képviselői. Az az ismétlődő állítás, hogy az üstökös megjelenését „földrengések fogják követni az Oroszlán jegye által uralt helyeken”,⁶⁸ nyilván Csehországra vonatkozik, Mátyás hadjáratának célországára, mivel az oroszán a Cseh Királyság címerállata, illetve néha Csehország asztrológiai szimbóluma (és nem azért, mert az oroszán Mátyás állata, mint azt Hayton állítja⁶⁹).

A források egy másik szempontú osztályozása szerint, a judiciális asztrológia típusai közül a két leggyakrabban alkalmazott típusnak a születési asztrológia (*nativitates*) és a katarkhé-asztrológia (*electiones*, a megfelelő időpont kiválasztása) tűnik. A nativitások készítése és értelmezése mindig is a legalapvetőbb és legnépszerűbb ágazata volt az asztrológiának, és Mátyás udvarában is ezt mutatják a források. Nem véletlen, hogy a krakkói horoszkópsorozatból Mátyás nativitása az egyetlen, amelynek technikai adatai (pl. fényszögállások) külön is fel vannak tüntetve, és hogy Corvin Jánosnak és Beatrixnak is csak nativitásai vagy ezek kiegészítései maradtak fenn. A születési horoszkópok viszonyítási alapként is szolgálhattak az égitestek éppen aktuális helyzetének elemzésekor.⁷⁰

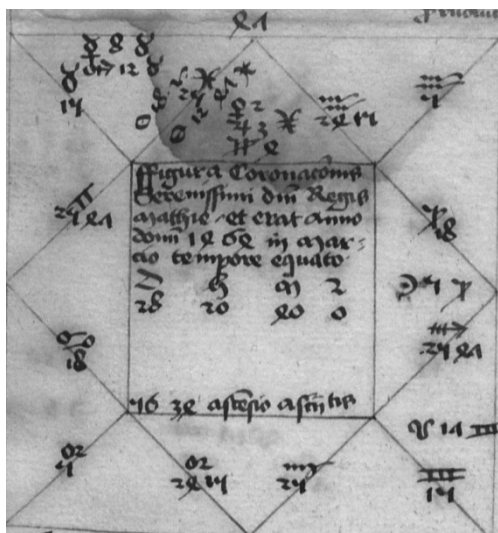
Katarkhé-asztrológia gyakorlására viszonylag sok forrás utal. Az ide tartozó dokumentumok egy csoportja Mátyás királlyá válásával kapcsolatos: megválasztásának, megkoronázásának, ceremóniális kardvágásának pillanatait horoszkópok örökítették meg, míg cseh királlyá választását a Corvin-könyvtár freskója illusztrálta. Ismerve a király csillagok iránti érdeklődését, fölöttébb valószínű, hogy nem bízta a véletlenre, mikor történnek ezek az események, és az asztrológusoknak nagy szerepük volt az időpont kiválasztásában. A feltételezést, hogy elekcionális horoszkópokról van szó, maguknak a horoszkópoknak a jellemzői is megerősítik. Bár értelmezésük nem

68 *Judicium 1468*, 109v: *cometem nostrum... terre motus sequetur in locis signo leonis suietis*.

69 HAYTON, *Martin Bylica...*, i.m., 191. Véleményem szerint a fenti mondat nem a földrajzi asztrológia szerint értelmezendő (mely szerint bizonyos országokat és nemzeteket bizonyos jegyek határoznak meg), hiszen az oroszán más országokat ural Ptolemaiosz szerint, akire Bylica is szaktekintélyként hivatkozik. Az oroszán lehet Mátyás szimbóluma általában, de az üstökös-jövendölés kontextusában ennek nem volna értelme, hiszen akkor Magyarország is „elpusztulna,” mint a Mátyás-oroszán által uralt ország. A fennmaradó lehetőség az oroszánnak Csehország szimbólumaként való értelmezése, egyrészt mivel ez Csehország címerállata, másrészt egy krakkói dokumentum utalásából kiindulva: *In cuius signo terre eclipsis evenit homines in illa terra habitantes effectum senciant elipsis, ut cum in ariete sencitur effectus elipsis in Polonia minori, hoc est in terra Cracoviensi, si in thauro sencitur effectus in Polonia maiori, si in leone in Bohemia, si in libra in Austria, si in sagittario in Ungaria...* (ROSIŃSKA, *Scientific Writings...*, i.m., no. 1657. 104r-108v, *Pro introductione generali eorum...*)

70 Például Bylica elkészítette II. Pál pápa nativitását, és bevonta azt 1468-as üstökös-értelmezésébe, hogy ezzel is tovább „rontsa” a pápa sorsát (HAYTON, *Martin Bylica...*, i.m., 191). A „szoláris visszatérések” (Corvin János tizenkettedik és Hunyadi Mátyás tizenötödik születésnapjára) az illető nativitásainak a kiegészítései, csak azzal együtt értelmezhetők.

maradt fenn, az alapvető és bevett értelmezési módszerek alkalmazása érdekes eredményekre vezet: Mátyás koronázási horoszkópja például feltűnően kedvező („1464. március 28. 20 óra 40 percre,” vagyis mai számítás szerint 29-e 8 óra 40 percre készült):

2. kép: Mátyás koronázási horoszkópja (Bibliotheka Jagiellonska, cod. 3225)

Szoros hármas együttállásban van a Szaturnusz (Mátyás „születési uralkodója”), a Jupiter (*fortuna maior*, és a Halakban, vagyis domicíliumában van) és a Vénusz (*fortuna minor*), a 10. házban (a jellem, a rang, a karrier háza). Mindez épp elég szerencsés és koronázáshoz illő lenne, de ráadásul az együttállás egy szextil-szextil-trigon háromszög (kedvező fényszögek) csúcán van; a trigon a Merkúr és a Hold között áll fenn. Bár a Hold és a Mars romlásban, a Vénusz és az (eleve királyokra utaló) Nap viszont erőben vannak. Mátyás igazán örülhetett egy ilyen koronázási időpontnak. Nyilvánvaló, hogy ehhez az időponthoz akarták igazítani a koronázási szertartás legkiemelkedőbb pillanatát, bár-mikor történt is ez végül a valóságban (a tényleges koronázás menetét órára és percre pontosan nem ismerjük).

A katarkhé-asztrológia másik fő alkalmazási területe a hadászat volt: ez esetben azt az időpontot keresték meg az asztrológusok, amely a legalkalmasabb egy hadjárat, csata vagy ostrom megkezdésére. Bár csak egy ilyen vonatkozású horoszkóp-dokumentum maradt fenn (a III. Frigyes elleni hadjárat fent említett horoszkópja), Bonfini számos alkalommal adja hírül Mátyás hadászati asztrológiai szokásait. Egyrészt úgy említi, mint Mátyás általános szokását: „Kérdéses, hogy egy-egy hadjárat megkezdésekor óvatos volt-e vagy vakmerő, noha a horoszkóp megtekintése nélkül semmibe sem fogott bele.”⁷¹ Másrészt konkrét eseteket is említ: Mátyás tanácsot kért a csillagoktól, mielőtt Budáról hadjáratra indult volna 1477-ben,⁷² majd a bécsi ostrom előtt (1485),⁷³ Bécsújhely

71 *Decades* IV. 8. 276: *In obeundis expeditionibus dubium an cautior, an audetior; quamvis nihil inconsulto adoriretur horoscopo.*

72 *Decades* IV. 5. 1: *... priusquam castra moveat, astra consulit, ac expeditionis captat auspicia; nihil inconsultis unquam sideribus egisse visus est; divina hinc voluntatem, faustamque horam elicere nitebatur. Ut coepa quaeque gravissima bene succederent, nihil unquam nisi consultis patribus, legibusve, et astronomis, adoriri placuit, ne vi ac temere quicquam auderet...*

73 *Decades* IV. 6. 254: *Praesidium, quod in continente supererat, locatis subinde castris, XVI. Kal. Aprilis facta deditione recipitur, et eo quidem die, quo sic insignis fuit solis eclipsis, ut stellae multae conspectae fuerint. Multi quoque illum solis defectum Caesari infaustum fore praedicarunt. Nec ab re quidem: quando eo anno, qui octogesimus quintus ultra quadringentesimum et millesimum numerabatur, Viennam Austriae metropolim cum maxima patrimonii iactura Imperator amisit. Cum igitur ab huius anni principio, haud inconsultis sideribus et auspiciis, rex Viennam obsidere coeperit, quo infesta Friderico astra esse noverat: huc animum universum intendit, ut indomitam hactenus Pannoni civitatem, praeterea florentissimam et opulentissimam, aut vi, aut inedia domitet.*

ostroma előtt (1488),⁷⁴ és a sikeres ostrommal bevett városba való bevonulás előtt.⁷⁵ Az asztrológia hadászati aspektusát még inkább elhanyagolja a kutatás, mint az asztrológia többi típusát, pedig bizonyára gyümölcsöző lenne egy alapos elemzés, mely figyelembe veszi az ide tartozó utalásokon túl a katonai események ismert időpontjait és a hadászati asztrológia európai párhuzamait.⁷⁶ A királyi hatalom és a hadászat mellett más alkalmazási területei is lehetnek a katarkhé-asztrológiának.⁷⁷

Nem meglepő, hogy azoknak az értelmezéseknek, melyeket néhány horoszkóp vagy *judicium* mellett találunk, közös vonása a részrehajlás a királyi patrónus iránt. „Királyok királya, győzelmes és szerencsés lesz a háborúban, nagy hatalmad lesz a császár halála miatt a Jupiter, Szaturnusz és Mars együttállása miatt a Bak első fokán”⁷⁸ – jósolja Eustachius Candidus; Bylica üstökösei gyakorlatilag Mátyás minden ellenfelének ártanak;⁷⁹ III. Frigyes katonai kudarcairól olvashatunk a Mátyás udvarában készített „igazabb” horoszkóp alatt;⁸⁰ Corvin János születésekor szinte minden bolygó kedvező helyzetben volt.⁸¹ A rektifikáció is segíthetett „kicsinosítani” a horoszkóp-értelmezéseket: legalábbis azok a perc- és másodperc-adatok, melyek minden horoszkópon fel vannak tüntetve, aligha hitelesek történetileg. A készítőknak az a szándéka, hogy a horoszkóp elnyerje a patrónus tetszését, abban is tetten érhető, hogy melyik „szoláris visszatérésre” készítették horoszkópokat.⁸² Ha elvétele elő is fordul a szövegekben a királyi családra nézve kedvezőtlen előrejelzés, ezek rendszerint figyelmeztetés formáját öltik, nem elkerülhetetlenül bekövetkező eseményekről szólnak.

*

Természetesen nem vehetjük eleve biztosra mindegyik forrás hitelességét, de ha a témába vágó forrásanyag pusztán mennyiségét, nagy heterogenitását, ugyanakkor konzekvens üzenetét

74 *Decades* IV.8.1: *Matthias consultis mathematicis et astronomis, Idibus Ianuariis ad expugnandam Neapoli Austriam, superiori anno iam obsessam, nontendit.*

75 *Decades* IV.8.79: *Tertio die expectata siderum dexteritate, Matthias ovans sub umbella, magnifica pompa, et praecedentibus cunctis sacerdotum magistratuumque ordinibus, urbem ingressus est.*

76 Lásd például a Carmody kézikönyvében emlegetett herceget (Hilary M. CAREY, *Judicial astrology in theory and practice in later medieval Europe*, *Studies in History and Philosophy of Biological and Biomedical Sciences* 41 [2010], 95) vagy Küstrin örgrófját, aki annyira vonzódott az asztrológia e típusához, hogy egy mérőfölddel sem engedte előrehaladni a sereget, ha asztrológusa azt mondta neki, szerencsétlen napot jósolnak a csillagok (Claudia BROSSEDER, *The writing in the Wittenberg Sky: Astrology in Sixteenth-Century Germany*, *Journal of the History of Ideas*, 66 [2005], 557–576).

77 Kérdés például, hogy az a híres horoszkóp, mely a pozsonyi egyetem megnyitására vonatkozik, katarkhé-asztrológiai dokumentum vagy sem. A kérdéstről lásd: BOUDET – HAYTON, *Matthias Corvin... i.m.*, 209ff.

78 *Tu rex regum in bello victor eris et fortunatus, dominium magnum habebis propter mortem imperatoris ob coniunctionem Iovis Saturni et Martis in prima Capricorni* (AN, 104). Nem a megszokott értelemben használja a *coniunctio* kifejezést: 1486 januárjában csak a Jupiter és Mars volt együttállásban, a Szaturnuszt azért vehette bele a szerző, mert ez a Bak ura, így a fenti esetben a Jupiter és a Mars ura is (Ellenőrizve a *ZET 8 Astrology* program segítségével).

79 HAYTON, *Martin Bylica... i.m.*, 191–193.

80 Uo., 193–194.

81 Ld.: CSONTOS, *Corvin János... i.m.*, 385.

82 Jupiter, mely hagyományosan a *fortuna maior* a bolygók között, Corvin János nativitásának első házában található, a Nyilasban (a Jupiter domiciliumában), közel az Aszcendenshez, így sok szerencsét lehetett várni tőle. Tizenkét év múlva (miután bejárta Nap körüli útját) került a Jupiter a Nyilas ugyanazon fokára, és nyilván ez volt az egyik oka annak, hogy az asztrológus a tizenkettedik születésnapot szemelte ki horoszkóp-készítés céljából.

tekintjük, óhatatlanul adódik egy fontos következtetés, mely eddig mintha nem került volna bele a Mátyásról kialakult köztudatba (s nemigen illik a népmesék Mátyás-képéhez sem). Mátyás erősen hitt a judiciális asztrológiában, és ő maga volt a fő forrása, éltetője az udvari asztrológiának. Utóbbi alkalmazásának uralkodása minden szakaszából vannak nyomai. A jövőben a források mélyreható vizsgálata és más európai dokumentumokkal való összehasonlítása szükséges ahhoz, hogy Mátyás és udvarának még néhány tagja csillagokba vetett hitének természetét még pontosabban megismerjük. Egyelőre megállapítható, hogy Mátyás a bonyolultabb, tudományosabbnak tűnő asztrológiát (horoszkópokat vagy azok elemeit tartalmazó *judiciumokat*) részesítette előnyben.⁸³ A judiciális asztrológiának legalább két típusát, a születési és katarkhé-asztrológiát gyakran űzték az udvarban. Az asztrológiát sokféle célból alkalmazhatták: általában az egyén sorsának megjövendölésére, politikai és katonai események időzítésére vagy megjósolására, intézmény-alapítás támogatására, vagy éppen orvosi tanácsadásra. Mátyás udvara egy korai példáját nyújtja azoknak az európai udvaroknak, ahol a patrónus(ok) csillagokat számon tartó gondolkodása az udvari kultúra kiemelkedően fontos aspektusává tette az asztrológiát.

Judicial Astrology at the Court of Matthias Corvinus

This study investigates a so far neglected aspect of Renaissance courtly culture in Hungary, the role of judicial astrology at the court of Matthias Corvinus (1458-90). Poetic and prose narrative sources, material sources, surviving documents of astrological practice (horoscopes, judicia) all attest the great significance of judicial astrology, mainly natal and catarchic astrology, at the royal court, and among the members of the court the king himself seems to have had the greatest predilection for the stars.

---

83 Az általános tendencia a komplex jóslatok készítése, de azok a változók, melyeken a horoszkóp alapul, nem mindig ugyanazok az egyes dokumentumokban. Az alapvető horoszkópelemeken túl – 12 jegy, 7 bolygó, 12 ház (általában Regiomontanus „egyenlőtlen házak” módszerével kiszámítva), 4 elem, házuralkodók, féynszögek – néha nem szokványos elemek is felbukkannak: részletes bolygóállás-adatok, féynszögek komplex táblázata, nem zodiákushoz tartozó állócsillagok figyelembe vétele stb. Nem minden figyelembe vett horoszkópelemet jelöl a horoszkóp: például a *termini* és a dékának nincsenek jelölve a pozsonyi egyetem alapítási horoszkópján, mégis, úgy tűnik, szerepet játszanak annak értelmezésében.